

Perp. No. 8
Kon. Bat. Gen.

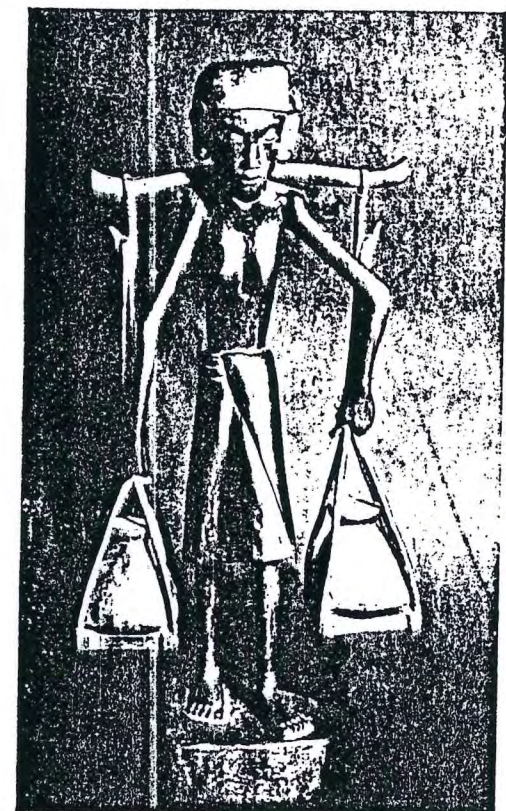
LEO HAKS

1934

XLV
681

TENTO -
ONSTELLING VAN
BALLE
CHE KUNST

VAN 21 APRIL TOT 19 MEI 1934

Vrouw bij de
zoutwinning

Zie No. 18 van
den Catalogus

KUNSTZAAL - KOLFF

NOORDWIJK 13

- BATAVIA-CENTRUM

Commentaar Expositie-Balica

Degeen die de in verschillende opzichten bedenkelijke taak te vervullen krijgt het weetgierig publiek in te lichten omtrent de verschillende objecten aanwezig ter Balische expositie van de N. V. G. Kolff & Co., die zal zich ongetwijfeld voor een in het oneindige loopend aantal vragen gesteld zien.

Een groot aantal dier vragen — de ervaring leerde het — is door niemand ter wereld te beantwoorden. Welk antwoord men dan toch geeft, dat hangt geheel van den „explicateur” af, van zijn zin voor humor, van zijn slagvaardigheid, van zijn fantasie.

Een reeks vragen echter ook zal gemakkelijk te beantwoorden vallen aan de hand van de onderstaande notities, welke hierbij dan ook in de welwillende aandacht van den betrokkene worden aanbevolen.

1. Welke zijn de gebruikte houtsoorten voor het beeldhouwwerk?

Het diep donkerbruine hout, waarvan bijv. nr. 7 (Pedanda met genitrisnoer vervaardigd is, heet op Bali: *les tengoeloen*, d.w.z. het kernhout, het hout midden in den stam, van den tengoeloenboom. Het wordt met de jaren nog donkerder, meer naar den mahoniekant. Het laat zich met was behandelen, waardoor het zeer in diepte en glans wint, doch niet alle beeldjes van tengoeloen-hout ondergingen bereids die behandeling. In enkele gevallen is deze behandeling aan een ev. koper overgelaten. Nr. 13 (Vriendinnen-dienst) bijv. werd met was behandeld. De gebruikte wassoort is „Poliflor”, verkrijgbaar bij de meeste Chinesche langganans. Ook Hollandsche witte was voldoet uitstekend. Men laat de was een uur of zes intrekken, waarna stevig uitwrijven met een zachte lap volgt. Het opwrijven dient tusschenbeide herhaald te worden, vooral in den natten tijd.

Het iets lichter rood-bruine hout heet *sawee*, een boom die op Java door zijn vruchten welbekend is. Het wordt eveneens met de jaren donkerder. Voorbeelden

zijn de nrs. 21 (Garoeda met slangen) en 182, in welk laatste nummer de verschillende stadia zijn weergegeven, die ieder Balisch beeld, ook die in steen, moet doormaken.

Het zeer lichtkleurige tot ivoorachtige hout is of panggal boaja (het tandvleesch van de krokodil, waarop het waarschijnlijk lijkt), of gentawas; het eerste wordt gekenmerkt door aderen in donkerder kleur, het tweede is egaal geel-wit, het meest ivoorkleur nabijkomend. Nr. 22 is het eenige voorbeeld van gentawas, nrs. 10 en 14 zijn voorbeelden van panggal boaja.

Vrijwel alle maskers zijn van zeer lichte houtsoorten, hetgeen het gebruik bij de verschillende maskerspelen gemakkelijker maakt. Het meest daarvoor gebruikte hout is poelé-hout, op Java welbekend. Ook het boven reeds genoemde gentawas komt veel voor.

Verschillende schilderingen zijn gemaakt op triplex, dat van zelf sprekend daartoe op Bali wordt ingevoerd. Het is licht, houdbaar en het trekt niet. De Baliërs zelf schilderen op veel zwaarder hout, doch dit wordt dan in een woning aangebracht (bijv. boven een bed) en het is daardoor minder geschikt voor vervoer over grotere afstanden.

Nr. 179 en nr. 180 zijn beide van nangka-hout vervaardigd.

Het wordt van licht geel (nr. 180) bruin op den duur (nr. 179).

De zwarte krisheften zijn van kajoe-arang, een op Bali uit Borneo en elders geïmporteerde houtsoort. Het is wat wij noemen ebbenhout.

Nr. 20, Atjintia, is gemaakt van het kernhout van den asemboom.

2. Hoe komen die Baliërs toch aan die eigenaardige vormen voor deze nieuwere beelden?

Deze vormen zijn allerminst nieuw. Zij zijn integendeel de oudste vormen waarin de Polynesiërs plastisch uitdrukking zochten en men kan dezelfde langgerekte

figuren, armen en beenen dan ook vinden in de oudst bekende Balische plastiek etc. De djili's, figuren gebruikt bij lijkverbrandingen etc., vertoonen dezelfde vormen. De wajang heeft dezelfde lange armen in haar figuren. De lamaks van Bali vertoonen wederom deze zelfde stijl en in nog tal van andere beelden, figuren, poppen etc. etc. treft men hem aan. De bezoeker van Bali kan ze overal vinden, die „moderne“ figuren en in zooverre is dan ook niets moderns aan.

Vaak hoort men de opmerking, dat deze stijl „geïmiteerd“ zou wezen van modern Europeesch beeldhouwwerk. Ook dit is er geheel en al naast. In het moderne Europa vindt men dergelijke lange armen alleen bij Toorop, doch Toorop . . . imiteerde de wajangstijl. Het proces is dus juist andersom.

Het eenige moderne in dit beeldhouwwerk zou men kunnen zoeken in het onderwerp, doch ook dit gaat niet geheel op, daar men op de muren van Balische woonerven en tempels ook om den haverklap figuren in steen en hout tegenkomt, die voorstellingen zijn uit het dagelijksch leven van mensch en dier. Het is juist typisch voor Bali, dat er blijkbaar steeds een „vrije kunst“ bestaan heeft, een kunst dus die zijn onderwerpen zocht in het „alltagsleben“, naast de gebonden, de traditioneele kunst, die zich slechts bezig hield en houdt met de voorstellingen uit de eindeloos uitgebreide wereld der goden, der legenden en sagen, der fabels en spreuken van het eiland.

Het behoeft hier nauwelijks betoog, dat het er voor een kunstbeoordeeling op zich zelf niets toe doet of er al dan niet „invloed“ is ondergaan voor een kunst tot stand komen. Dit is uitsluitend het terrein van den kunst-historicus. De artistieke waarde is uitsluitend gelegen in de vraag: is dit of dat kunstwerk verantwoord, is het gaaf, is het eenheitlich, is het mooi? Het antwoord op deze laatste vraag blijft, het spreekt van zelf, geheel voor den beschouwer en zal samenhangen met diens artistieke ontvankelijkheid.

3. Wie maken deze beeldjes?

Eenvoudige boeren, menschen die in hun vrijen tijd de behoefte gevoelen om hun visie en hun ideeën plastisch

weer te geven. Sommigen hunner besteden meer dan hun vrijen tijd aan dit werk, sommigen al hun tijd. Ook dit is op Bali blijkbaar steeds zoo geweest. Vroeger waren het de vorsten die de beeldhouwers en schilders aan het werk zetten, hun beloonend met sawahs en andere gronden, thans zijn het verschillende kunstinstellingen, die dit mogelijk maken.

De meeste artisten wonen in verre desa's en elke desa heeft zijn eigen stijl, die overigens voortdurend evolueert. De menschen staan niet onder contrôle, zij kiezen zoowel hun onderwerpen als hun houtsoorten geheel zelfstandig. De besten hunner hebben meestal een schare leerlingen bij zich, die soms aardig, soms zwak, dikwijls vrijwel waardeloos imiteeren. De laatste categorie is aanmerkelijk groot. De vrijwel waardeloze collecties, die men aantreft voor de groote hotels op Bali en die ook wel verhuizen naar Java, zijn uitsluitend bedoeld voor de touristen. Het is een soort massa-productie, die uitsluitend waarde heeft als souvenirmarkt en als zoodanig dan ook wel degelijk recht van bestaan heeft. Te betreuren evenwel blijft het, dat in het buitenland en ook in Holland dit uit artistiek oogpunt weinig verkwikkelijke werk geldt als „Balische kunst”, hetgeen de naam van Bali natuurlijk niet ten goede komt. Het behoeft nauwelijks gezegd, dat het te dezer expositie aanwezige werk uitsluitend afkomstig is van de schaarsche, wezenlijk artistieke werkers.

Een stuk als nr. 19 (vrouw met offeranden), vervaardigd door een gewonen boer in zijn vrijen tijd, toont wel ten duidelijkste aan over welk een vormkracht en techniek een dergelijke arbeider beschikt. Het stuk is vrijwel uit een enkel brok hout gesneden (behoudens enkele later toegevoegde stukken in de offers op de doelang). De vrouw bindt haar borstkleed om en juist deze actie geeft aan het geheel, dat anders stijf zou kunnen aandoen, een beweging, die de beste artist nauwelijks zou hebben kunnen verbeteren. Hoe ontroerend is een ander beeldje, nr. 18, vrouwtje manden dragend bij de zoutwinning aan de zoutkust, een hoedje van gevouwen pisangblad op het hoofd. Ook dit is het werk van een eenvoudige ziel, die als artist gelden mag

vooral wat betreft zijn waarnemingsvermogen. De houding en de geheele status van dit kleine werkstukje behoort tot het beste wat ter tentoonstelling aanwezig is.

4. Wat een uiteenlopende maskers hebben die Baliërs, waarvoor gebruiken zij die?

Er zijn op Bali minstens vijftien verschillende soorten maskerspelen, die we hier niet alle gaan beschrijven! Voor elk spel worden reeksen maskers gebruikt en vele dier spelen hebben maskers, die weer geheel afwijken van de maskers voor eenzelfde spel op een andere plaats. In de meeste heeft de fantasie van den snijder vrij spel, doch hij houdt zich daarbij steeds aan het menschengelaat dat hij rond zich ziet, aan dorpstypen, aan alledagmensen. En zoo vindt men wanneer men op Bali rond zich heen ziet, al die maskers ook in de werkelijkheid rondwandelen. Daar zijn maskers die niet-menschelijke gezichten uitbeelden, doch deze zijn eigenlijk evenzeer realistisch: de Baliër toch is vertrouwd met die demonen en boeta's en raksasa's, die hij in zijn verbeelding tot werkelijkheid omtoovert.

5. Hoe komen ze aan die groote verscheidenheid in weefsels?

Voor elk feest, in den tempel, in huis, op den weg (processies), aan het strand, in het woud zijn verschillende weefsels voorgeschreven en elk vrouwtje maakt al wevend wederom kleine of grootere verschillen in patroon en kleur. Dan komt men een heel eind! Alleen de befaamde voor-Hindoe desa Tenganan (weefsels van nr. 70 tot en met 86) heeft stereotiepe patronen, die nauwkeurig en pijnlijk eender moeten wezen, daar de weefsels anders vernietigd dienen te worden. Het kleinste foutje maakt een weefsel onbruikbaar!

De weefsels met prada aangeduid, zijn belegd met echt goud (geen verguldsel) en zij worden gebruikt bij verschillende ceremonieën, huwelijk, tandenvijlen, theateropvoeringen etc. Het goud wordt er door middel van een vischlijm opgekleefd. Het weefsels is versleten, eer

het goud loslaat! De interessantste stukken zijn wellicht de zeldzame prada's op batik van Djambi en Java, meestentijds even belangrijk als batik en als prada.

Vele der op deze tentoonstelling voorhanden weefsels zijn zeldzame exemplaren, waarvan wellicht reeds nu geen duplicaten meer aanwezig zijn.

6. Waarvoor gebruiken die menschen zulke groote ringen?

Als sieraad! Met name de priesters hebben (aan wijsvinger en middelvinger) ringen van de meest fantastische grootte. Overigens is dit een „artikel”, dat nog schaarscher wordt als de weefsels. Goede ringen als vele der op deze expositie aanwezig zal men tevergeefs nog zoeken.

7. Wat stellen die schilderijen en teekeningen voor?

Voor deze objecten geldt hetzelfde als voor de beeldhouwkunst. Er is naast een traditioneele schilderkunst op Bali steeds een vrije schilder- en teekenkunst geweest. Het ligt voor de hand dat de traditioneele minder wijzigingen vertoont in den loop der tijden, als de vrije. Overigens loopten zij vaak in elkaar over. De bekendste school in den zin van ons woord „schilderschool” is wel die van Kloengkoeng; Kamasan Nr. 174 is daarvan een voorbeeld. Uiterst zeldzaam treft men thans op Bali nog goede stukken uit deze oude school. De nrs. 150 tot en met 156 zijn voorbeelden van vrije ontwikkeling.

8. Van nr. 178: hoe krijgen ze dat gedaan?

De beeldhouwkunst in steen, voornamelijk in het weeke „paras”, waarvan dit nummer een voorbeeld is, mag gerekend worden tot een der meest voorkomende en voornaamste kunstuitingen van het Balische volk. Het materiaal is uiterst zacht; met de hand kan men het breken en met een vinger veegt men er lagen af! Dit brengt mede dat een of twee natte moessoeng voldoende zijn om het profileeringswerk van dergelijke

beelden, van tempelornament etc. reeds te vervangen. De bemossing doet dan de rest en na luttele jaren is het heele werk vrijwel waardeloos geworden. Dit geldt natuurlijk niet voor het paras-beeldhouwwerk, dat binnenshuis of onder een afdakje is opgesteld. Onophoudelijk moet de Baliër dus zijn beeldhouwwerk en ornament uit paras vernieuwen en dit heeft ten gevolge dat het ambt van beeldhouwer ten eerste geen sinecure is, doch ten tweede dat het kunsthandwerk levendig blijft.

De beeldhouwers zijn vrijwel voortdurend in touw! Het is waarschijnlijk gedeeltelijk daaraan wel toe te schrijven, dat op dit gebied de Baliër tot de meest onwaarschijnlijke dingen komt, waarvan nr. 178, een geheel à jour bewerkt stuk steen (!), wel een sprekend voorbeeld is. Overigens is het niets dan een der vele stukken ornament aan de poort van een gewoon Balisch woonhuis. Het stuk moet zoo eens in de drie maanden begoten worden, liefst met een echte gieter, om het dan weer te drogen aan de lucht (niet in de zon).

9. Wat is een toegeh?

Een toegeh (zie nr. 179), is een zuil zooals ze gebruikt worden bij den bouw van Balische woningen. Het dak rust op meerdere van deze zuilen. In werkelijkheid zijn ze natuurlijk veel langer, doch dit stuk is speciaal vervaardigd om te doen zien hoe de Baliër er ornament op aanbrengt en in welken vorm.

10. Wat is een lontarboek?

Een lontarboek is het Balische boek bij uitnemendheid. Het bestaat uit de gedroogde bladeren van den lontarpalm (siwalaan op Java) en op deze bladeren schrijft de Baliër alles: zijn hymnen, zijn gebeden, zijn circulaire voor vergaderingen, zijn boeten, zijn . . . minnebrieven! De letters of de figuren worden met een scherp mesje ingekrast, waarna de groeven geinkt worden. Het materiaal is bijna zoo houdbaar als ons middeleeuwsch perkament.

Lijst der Kunstvoorwerpen.

PLASTIEK.

1.	Pédanda istri (priesteres)	f	65.-
2.	Pedanda met sangkoe (wijwatervat)	"	47.50
3.	Zittende vrouwenfiguur	"	27.50
4.	Trommelslager	"	55.-
5.	Lontarlezer	"	24.50
6.	Man met haan	"	45.-
7.	Pedanda zich de genitri (snoer) omhangend	"	125.-
8.	Shiwa met attributen	"	55.-
9.	Baroe (bediende eens priesters, vaak eenigszins bespottelijk voorgesteld)	"	35.50
10.	Oude man	"	37.50
11.	Soepraba met poedakbloem (Gestalte uit de Verzoeking van Ardjoena, „Ardjoena Wiwaha“)	"	85.-
12.	Vrouw met bloem bij tempelfeest	"	17.50
13.	Vriendinnendienst	"	35.-
14.	Biddend meisje (de handen ophoudend ten einde wijwater te ontvangen)	"	32.50
15.	Vrouw met wijwater voor lijkverbrandingsceremonie	"	37.50
16.	Priester wijwater toedienend uit soewambe	"	55.-
17.	Meisje in tempel	"	35.-
18.	Vrouw bij de zoutwinning	"	32.50
19.	Vrouw met offeranden	"	45.-
20.	Atjintia (de „Ondenkbare“, de hoogste Godheid)	"	18.50
21.	Garoeda met slangen	"	37.50
22.	Vrouwenkop (Balische navolging naar Modjopait-vondst)	"	35.-
23.	Niwatakawatja	"	12.50
24.	Soepraba	"	12.50
25.	Iboe Pertiwi	"	7.50
26.	Wishnoe	"	4.50
27.	Boeta Masawari	"	5.-
28.	Aap	"	8.-

29.	Vogelliguur	f	4.50
30.	Idem	"	7.50
31.	"	"	4.50
32.	"	"	4.50

MASKERS.

33.	Vrouwenmasker	"	8.50
34.	Idem Pengidjoekan	"	10.-
35.	Oude man	"	7.50
36.	Bediende	"	5.-
37.	Vrouwenmasker	"	7.50
38.	Mannenmasker	"	9.50
39.	Idem	"	10.-
40.	Djaoek-masker	"	6.50
41.	Oude man	"	7.50
42.	Pengidjoekan	"	6.50
43.	Telek-masker	"	3.50
44.	Perkasa	"	5.50
45.	Djaoek-masker	"	7.-
46.	Pengidjoekan	"	10.-
47.	Praboe Iglab	"	3.50
48.	Arta Widjaja	"	6.50
49.	Majaspati	"	3.50
50.	Rawana	"	12.50
51.	Tjoepak	"	6.50
52.	Majadenawa	"	7.50
53.	Bediende (figuur uit 't Djaoekspel).	"	6.50
54.	Sepati (Ramayana)	"	5.-
55.			
56.	Bediende uit topengspel	"	3.50
57.	Koembakarna	"	5.-
58.	Dille (Ramayana)	"	3.50
59.	Sregi	"	7.50
60.	Hanoman (Ramayana)	"	10.-
61.	Parakan (uit topeng-spel)	"	2.50
62.	Rarong (Tjalengarang)	"	4.50
63.	Rangda-masker (ongeverfd)	"	12.50
64.	Idem	"	15.50
65.	Navolging naar Afrikaansch masker	"	20.-
66.	Barong Landong (man)	"	15.-
67.	Idem (vrouw)	"	15.-
68.	Barong Singa	"	12.50
69.	Barong Matjan	"	10.-

TEMPELWEEFSELS.

70.	Tengananweefsel (dubbel geikat)	f	18.50
71.	Idem	"	16.50
72.	"	"	9.50
73.	"	"	16.-
74.	"	"	12.50
75.	"	"	14.-
76.	"	"	18.50
77.	"	"	20.-
78.	"	"	6.50
79.	"	"	6.50
80.	"	"	6.-
81.	"	"	7.50
82.	"	"	6.50
83.	"	"	5.50
84.	"	"	7.-
85.	"	"	6.50
86.	"	"	5.50
87.	Saboek wali (gebruikt bij tandenvijlen).	"	6.50
88.	Idem	"	6.50
89.	"	"	7.50
90.	"	"	6.50
91.	"	"	6.-
92.	Ndak wali	"	14.-
93.	Saboek wali	"	6.50
94.	Songket wali	"	8.50
95.	Kain wali	"	17.50
96.	Idem	"	16.50
97.	"	"	15.-
98.	"	"	16.50
99.	Kain ndak wali	"	15.50
100.	Noesa-Penida-weefsel	"	6.-
101.	Idem	"	5.-
102.	"	"	5.-
103.	"	"	5.50
104.	"	"	5.-
105.	"	"	12.50
106.	"	"	9.50
107.	Songket	"	14.50
108.	Idem	"	12.50
109.	Kamen	"	17.50
110.	Songket	"	9.50
111.	Idem	"	14.-

112.	Songket	f	6.50
113.	Lamak (zeer zeldzaam exemplaar).	"	20.-
114.	Ndak	"	4.50
115.	Klias	"	12.50
116.	Plangi	"	14.50
117.	Pradaweefsel	"	35.-
118.	Prada op Djambi-batik (zeer oud)	"	15.-
119.	Idem op Java-batik	"	20.-
120.	Prada op Djambi-batik	"	14.-
121.	Idem op Java-batik	"	12.50
122.	Idem op Djambi-batik	"	14.50

SIERADEN.

123.	Ring van Tabanan met z.g. water-robijn	"	35.-
124.	Ring van Kloengkoeng, z.g. pantje warek	"	40.-
125.	Idem (zeven robijnen)	"	42.50
126.	Ring van Kamasan (drie robijnen).	"	22.50
127.	Ring van Gel-gel (met z.g. mirah de lima)	"	20.-
128.	Ring van Badoeng	"	12.50
129.	Ring van Kloengkoeng	"	37.50
130.	Priesterring met z.g. „bangsing”	"	20.-
131.	Idem	"	12.50
132.	„ (met bangsing en robijnen)	"	32.50
133.	„	"	6.50
134.	„	"	22.50
135.	„	"	19.50
136.	Ring van Kloengkoeng	"	25.-
137.	Idem	"	14.-
138.	Zilveren ring met gebedsteeken.	"	15.-
139.	Idem met schelpversiering	"	7.50
140.	„ „ glasversiering	"	7.50
141.	„ „	"	7.-
142.	„ „	"	6.50
143.	„ „	"	8.50
144.	Zilveren ring zonder versiering	"	9.50
145.	Idem	"	9.50
146.	„	"	7.50
147.	Krisheft	"	25.-
148.	Idem	"	20.-
149.	„	"	16.-

SCHILDERINGEN EN TEEKENINGEN.

(A) 150.	Landelijke scène	f	27.50
B) 151.	Dewa Legende	"	32.50
C) 152.	Ramayana-episode	"	35.-
D) 153.	Tantri-verhaal	"	17.50
E) 154.	Idem	"	17.50
155.	Ketaga (Ardjoena Wiwaha)	"	37.50
156.	Ramayana-episode (Patih Mritja)	"	35.-
157.	Palelindon (aardbevingskalender)	"	7.50
158.	Palelintangan (astrologische kalender).	"	7.50
159.	Doekoe kawi (tantriverhaal)	"	5.-
160.	Woudtafereel met berg	"	6.50
161.	Tantriverhaal	"	12.50
162.	Idem	"	12.50
163.	Bertapan Brahmana Boddha	"	7.50
164.	Tantriverhaal	"	10.-
165.	Tijger in eerwoud	"	7.50
166.	Aan de beek	"	8.50
167.	Tjalanarang	"	14.-
168.	Barisdanser	"	10.-
169.	Ramayana-episode (Rawana roof Sita)	"	15.-
170.	Palelindon (zie 157)	"	5.-
171.	Tempelfeest	"	12.50
172.	Palelintangan (zie 158).	"	17.50
173.	Idem	"	15.-
174.	Ardjoena Wiwaha	"	12.50
175.	Idem Idem (Ramayana-voorstelling).	"	10.-
176.	Idem	"	15.-
177.	"	"	25.-

DIVERSE KUNSTVOORWERPEN.

178.	Steensculptuur (materiaal: paras)	"	20.-
179.	Toegeh (voorbeeld van verschillende ornamenten op een stijl)	"	15.-
180.	Padmasana (tempelgebouwtje, zetel van den Zonnegod, Soeria)	"	12.50
181.	Singa (gebruikt bij het z.g. meki-is processies)	"	8.50
182.	Zes verschillende stadia van bewerking voor een Balisch beeld, i.c. Boeta Mawasari)	"	15.-
183.	Kleneng (bidschel)	"	12.50
184.	Idem	"	14.-

De directie der N. V. G. Kolff & Co. heeft
de eer U en Uwe dames uit te noodigen
tot het bijwonen van de opening van de
tentoonstelling van

BALISCHE KUNST

op Zaterdag 21 April a.s. ten 6½ uur n.m.
in de Kunstzaal, Noordwijk 13.

Deze tentoonstelling zal worden gehouden
van 21 April tot 19 Mei 1934 en zal op
werkdagen geopend zijn van 8 tot 12 uur
v.m. en van 5 tot 7 uur n.m.

T O E G A N G V R I J

